

Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА,
доктор педагогічних наук, професор,
директор Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЗА 2015 РІК ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ НА 2016 РІК

Пріоритетними у науковій діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) за звітний період були дослідження, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України, модернізацію науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

У 2015 році в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського досліджувалися дві науково-дослідні теми: «Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України» (фундаментальна) і «Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України» (прикладна). Наукові дослідження виконувалися згідно з перспективним тематичним планом на 2014–2016 роки, тематичним планом на 2015 рік, технічними завданнями та індивідуальними планами науково-дослідної роботи.

Над розробленням наукової проблематики працювало 64 наукові працівники (сумісники – 5), з них: 3 доктори наук (1 – сумісник), 14 кандидатів наук (1 – сумісник). Порівняно з 2014 роком у 2015 р. до виконання науково-дослідних робіт залучено 1 доктор педагогічних наук і 6 кандидатів наук (1 – кандидат педагогічних наук, 1 – кандидат історичних наук, 1 – кандидат філологічних наук, 1 – кандидат фізико-математичних наук, 1 – кандидат історичних наук, 1 – кандидат наук із соціальних комунікацій).

За перехідними дослідженнями отримано такі основні результати. Розроблено організаційні, теоретичні, методичні та технологічні засади діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України з питань формування й подальшого розвитку інтегрованого інформаційного ресурсу, спрямованого на забезпечення інформаційних потреб фахівців освітянської галузі України; обґрунтовано концептуальні положення науково-інформаційної діяльності провідних освітянських бібліотек України; визначено шляхи модернізації науково-інформаційної діяльності бібліотек; розроблено практичні рекомендації зі складання бібліографічних посібників, оптимізації інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності бібліотек в умовах інноваційних змін.

У 2015 році вдосконалено інформаційно-комунікаційне забезпечення організації науково-дослідної роботи, процедуру наповнення науково-

педагогічної електронної бібліотеки, завершується розроблення нового двомовного веб-сайту ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

За результатами наукових досліджень протягом 2015 р. науковцями підготовлено та опубліковано **158** наукових праць (загальним обсягом **135,89** д. а.). З них: **13** аналітичних матеріалів; **1** довідник; **1** методичні рекомендації, **1** оглядове видання, **6** інформаційних видань, **4** бібліографічних видання; **8** статей у зарубіжних виданнях, **33** статті в наукових фахових виданнях; **32** статті в наукових виданнях; **59** тез.

Продукція, підготовлена в ході виконання наукових досліджень, упроваджувалася на всеукраїнському рівні. Об'єктами впровадження результатів НДР стали національні, державні бібліотеки України, науково-педагогічні, бібліотеки наукових установ НАПН України, бібліотеки закладів післядипломної освіти МОН України, вищих навчальних закладів України, універсальні наукові бібліотеки Міністерства культури України. До електронних ресурсів надано доступ користувачам через веб-портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. У 2015 р. було забезпечено систематичне висвітлення результатів науково-дослідної роботи в Електронній бібліотеці НАПН України (кінець 2014 р. – 3, кінець 2015 р. – 139). Створено профілі науковців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в Google Академії.

У 2015 р. здійснювався моніторинг упровадження результатів науково-дослідних робіт, отриманих за завершеними у звітному та двох попередніх роках дослідженнями. Усього за завершеними в 2012–2014 роках фундаментальними дослідженнями підготовлено 131 рукописів, із них надруковано й використовується цільовою групою користувачів – 130, 1 монографія представлена в Електронній бібліотеці НАПН України. Під час підготовки наукової продукції основні ідеї та принципи, закладені в їх розробку, апробовуються й оприлюднюються в наукових статтях. Надрукована продукція впроваджується на всеукраїнському рівні.

У 2015 р. у бібліотеці було започатковане електронне періодичне видання – інформаційно-аналітичний бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (періодичність – два рази на рік). Його мета полягає в створенні оригінального інформаційно-аналітичного продукту, сформованого на засадах опрацювання й структуризації значних обсягів первинної інформації з питань освіти, педагогічної та психологічної наук. Видання представлено на веб-порталі бібліотеки на сторінці «Інформаційно-аналітична продукція» у розділі «Науково-інформаційна діяльність» (http://www.dnpb.gov.ua/scientific_information_work/inform_a_prod/).

Результати науково-дослідної роботи апробовувалися під час участі науковців у різних науково-практичних заходах, організованих спільно з іншими установами або бібліотекою. Так, науковцями бібліотеки було проведено спільно з іншими установами **7** науково-практичних заходів і **1** самостійно, включених до плану роботи НАПН України:

– у рамках VIII Міжнародної науково-практичної конференції та XXII Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з

сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості» проведено бібліотечну секцію «Виховання культури читання в сучасній бібліотеці»;

– спільно з Науково-педагогічною бібліотекою міста Миколаєва проведено Всеукраїнський науково-практичний семінар «Освітнянські бібліотеки України на шляху трансформації в базові документально-комунікаційні комплекси: стан та перспективи»;

– спільно з Київським університетом імені Бориса Грінченка, Інститутом педагогіки НАПН України проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Освіта крізь призму мікроісторії: заклади освіти, особистості, навчальна література, листування»;

– спільно з Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи, Інститутом проблем виховання НАПН України, Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України, Координаційною радою МНВК (міжшкільних навчально-виробничих комбінатів) України проведено V Всеукраїнський науково-практичний семінар «Професійна орієнтація: теорія і практика»;

– спільно з Інститутом проблем виховання НАПН України, Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи НАПН України проведено Всеукраїнський науково-практичний семінар «Сімейні цінності: теорія і практика формування»;

– проведено 2 вебінари всеукраїнського рівня: «Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в практику роботи шкільних бібліотек» та «Виховуємо громадянина – патріота України»;

– проведено круглий стіл, присвячений 25-річчю від дня заснування Української асоціації Василя Сухомлинського.

Позитивно, що в 2015 р. фахівцями бібліотеки в рамках плану роботи бібліотеки було організовано **28** науково-педагогічних та бібліотекознавчих заходів, а саме: **2** круглі столи з нагоди 140-річчя від дня народження відомого українського педагога, психолога, громадського діяча Я. Ф. Чепіги (Зеленкевича) та до 68-ї річниці з дня народження ученого-бібліотекознавця, педагога, директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогової; **2** науково-практичних семінари; **5** педагогічних рад; **4** науково-методологічних семінари «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти»; **14** науково-педагогічних лекторіїв; **1** бібліотекознавчий лекторій та ін. Конкретизуємо.

Метою постійно діючого *науково-педагогічного лекторію бібліотеки* є розкриття фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, популяризація галузевого інформаційного ресурсу й творчої спадщини видатних педагогів України та світу, підвищення інформаційної культури користувачів, науково-інформаційне забезпечення фахових потреб науковців освітянської галузі України. Проект адресовано широкому колу користувачів, передусім школярам, студентам, аспірантам, науковим працівникам, вихователям, педагогам і працівникам бібліотечно-інформаційної сфери. Протягом 2015 р. фахівцями відділів науково-документного забезпечення, педагогічного джерелознавства та бібліографії, наукової інформаційно-бібліографічної діяльності, наукової

організації та зберігання фонду, наукового опрацювання і організації каталогів проведено 14 лекцій з різних тем («ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: історія та сьогодення», «Презентація електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, інтегрованих галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів та сервісних онлайн послуг», «Методологія педагогічного дослідження: пошук та добір джерел», «Колекція рідкісних та цінних видань (II пол. XVIII – початок XX ст.) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як об'єкт національного культурного надбання України» тощо). Лекції відвідали: слухачі Національної академії державного управління при Президентові України; студенти Київського національного університету культури і мистецтва; студенти Київського університету імені Бориса Грінченка; студенти Мистецького інституту художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі; науковці інститутів НАПН України, учителі загальноосвітніх навчальних закладів, вихователі дошкільних навчальних закладів та ін.

Метою постійно діючого (щомісячного) науково-методологічного семінару *«Наукова бібліотека та якість сучасної освіти»*, у якому беруть участь усі працівники бібліотеки, є ознайомлення наукових та бібліотечних працівників із новинами психології, педагогіки та бібліотечного знання для підвищення професійної кваліфікації працівників ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Зокрема, на засіданнях науково-методологічного семінару обговорювалися такі теми: *«Створення та редагування профілю наукового працівника в наукометричній базі Google Scholar»*, *«Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності в бібліотеці»*, *«Про участь працівників ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в міжнародних та всеукраїнських наукових заходах»*.

Наукові співробітники бібліотеки взяли участь у **28** заходах, з яких **19** науково-практичних конференцій (з них – **10** міжнародних), **3** круглих столи, **3** семінари (з них – **1** міжнародний), **1** біографічні читання, **1** Всеукраїнський фестиваль педагогічних ідей, **1** проблемне навчання бібліографів. У рамках усіх заходів виголошено **125** доповідей і виступів. Уперше у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського проведено Звітну наукову конференцію за результатами науково-дослідних робіт 2015 р.

У рамках реалізації *«Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді»* фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було проведено низку заходів: педагогічну раду *«Патріотичне виховання у змісті шкільної освіти»*, науково-практичний семінар *«Любов до матері як виховна проблема в педагогічних поглядах В. О. Сухомлинського»*, масовий захід *«Рідний край, де ми живем, Україною зовем»* тощо. У 2015 році було проведено Всеукраїнський вебінар *«Виховуємо громадянина – патріота України»*. У заході взяли участь понад 600 осіб, серед яких: фахівці провідних освітянських бібліотек, бібліотекарі загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, методисти обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та методисти з бібліотечних фондів обласних, районних і міських управлінь освіти й науки. Вебінар було присвячено висвітленню ролі шкільної бібліотеки в національно-патріотичному вихованні молоді, а також підведенню підсумків

Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек (жовтень 2015 р.). Протягом 2015 року в бібліотеці постійно організовувалися *книжкові виставки* з проблем національно-патріотичного виховання. На веб-порталі бібліотеки, представлено аналітичний огляд *«Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні: сучасний стан»* та реферативний огляд *«Патріотичне та духовно-моральне виховання школярів»*, формується електронний ресурс *«Досвід роботи бібліотек з патріотичного виховання»*.

Наукова продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського постійно презентується на виставках *«Сучасні заклади освіти»*, *«Інноватика в сучасній освіті»*, у соцмережах, фейсбук. Згідно з постановою Президії НАПН України №1-7/5-75 від 12 березня 2015 року №1-2/5-80 наукові розробки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського визнано переможцями конкурсу НАПН України на кращі наукові роботи. У номінації *«За кращу енциклопедію, словник, довідник»* дипломом III ступеня відзначено каталог *«Підручники і навчальні посібники з гуманітарних дисциплін для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського»*, створений співробітниками відділу наукової організації та зберігання фонду (упорядники: Мацібора Н. Г., Бондарчук О. Б., Іващенко В. М., Палійчук Р. І.).

У 2015 р. бібліотекою виконувалася Програма спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2014–2016 рр., а саме: оновлено нормативно-правову базу бібліотек освітянської галузі; підготовлено проект Концепції розвитку бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів; продовжено діяльність щодо здійснення науково-інформаційного забезпечення науковців і практиків освітянської галузі з питань інноваційного розвитку вітчизняної освіти, педагогічної та психологічної науки й практики; відповідно до наказу МОН України (12.08.2014 № 93) у рамках Міжнародного місячника шкільних бібліотек проведено Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек України *«Виховуємо громадянина – патріота України»*; з метою популяризації досвіду роботи шкільних бібліотекарів України, переможців Всеукраїнського конкурсу *«Шкільна бібліотека»* у 2013/2014 навчальному році організовано День фахівця *«Інноваційні форми роботи шкільної бібліотеки»*; взято участь в освітянських виставках, де демонструвалися результати наукових досліджень установи; проведено науково-практичний семінар, педагогічні читання, всеукраїнські вебінари.

Протягом року фахівці бібліотеки брали активну участь у розробленні нормативних документів. Відповідно до звернення Міністерства культури України та Української бібліотечної асоціації розроблено пропозиції до *«Концепції якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 р.)»*, проекту Стратегії розвитку бібліотечної справи України до 2025 року *«Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України»*, проекту Закону України *«Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління в книговидавничій сфері»*.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського співпрацює з *громадськими організаціями*: Українською асоціацією Василя Сухомлинського, Українською

бібліотечною асоціацією, «Жінки майбутнього», «Майбутнє починається з освіти», спільно з якими організує різноманітні заходи. Установлено зв'язки з громадською організацією «Об'єднання інвалідів «Джерело натхнення». Налагоджено співпрацю з Інститутом модернізації змісту освіти МОН України, Київським університетом імені Бориса Грінченка, Мистецьким інститутом художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі, науковими інститутами НАПН України, різного рівня бібліотеками, редакціями наукових журналів «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», «Таврійський вісник»; газет «Педагогічна газета», «Справи сімейні» тощо.

Для покращення наукової роботи наукових працівників реалізовано низку науково-організаційних заходів:

- обрано і затверджено новий склад вченої ради та науково-експертної ради;
- протягом року систематично на вченій раді заслуховувалися звіти завідувачів відділів про науково-дослідну роботу;
- створено Студію молодого науковця;
- оновлено і затверджено положення про відділи, посадові інструкції наукових працівників;
- розроблено або оновлено і затверджено низку нормативних документів бібліотеки (Положення про вчену раду; Положення про науково-експертну раду; Положення про наукову роботу в ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського).

У 2015 році порівняно з 2014 р. покращився якісний склад вченої ради: залучено більше фахівців вищої кваліфікації з інших наукових установ (у 2014 р. їх було 3, 2015 р. – 6), збільшилася кількість докторів наук (у 2014 р. – 1, у 2015 р. – 5), кандидатів наук (у 2014 р. – 6, у 2015 р. – 8). Було проведено 13 засідань, на яких розглянуто організаційно-змістові питання наукової діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, накази Президента та постанови Президії НАПН України, зокрема про реалізацію заходів із інформаційної діяльності НАПН України, про стан виконання державної програми зі збереження національного надбання в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, національно-патріотичного виховання дітей і молоді тощо. Ефективною є діяльність науково-експертної ради в складі вченої ради, яка здійснює експертизу планової продукції.

Разом з тим слід звернути увагу на основні недоліки та напрями подальшого вдосконалення організації науково-дослідної роботи в ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. Незважаючи на збільшення кількості наукових кадрів вищої кваліфікації, залишається відкритою проблема підвищення кваліфікації переважної більшості науковців бібліотеки, зокрема написання та захисту ними дисертацій. Наукові результати, одержані співробітниками, недостатньо представлені у вітчизняних і зарубіжних фахових виданнях та виданнях, що входять до наукометричних баз. Доцільним є створення періодичного наукового видання бібліотеки. Важливим завданням є налагодження міжнародних зв'язків, встановлення партнерських наукових контактів з профільними установами інших країн, участь у міжнародних

проектах, конкурсах тощо. Потребує найшвидшого завершення робота над новим двомовним веб-сайтом бібліотеки, зокрема його версії англійською мовою для налагодження співпраці із зарубіжними бібліотеками, залучення іноземних дистантних читачів. На часі організаційно-структурна трансформація бібліотеки з метою підвищення якості як науково-дослідної, так і бібліотечної роботи; осучаснення механізмів організації наукової роботи, зокрема її планування відповідно до чинних нормативів. Потребує вирішення питання щодо обладнання засобами інформаційно-комунікаційних технологій, які уможливають проведення інтернет-конференцій, вебінарів, встановлення on-line зв'язку з освітянськими бібліотеками. Рациональним є вдосконалення процедури планування, організації та проведення атестації науковців та прийняття на роботу наукових працівників на конкурсних засадах. Важливим завданням є розширення наукової проблематики у напрямках: дослідження актуальних проблем педагогічного джерелознавства і біографістики; здійснення наукових досліджень на основі рідкісних видань іноземними мовами тощо.

Л. М. ЗАЛІТОК,
старший науковий співробітник
відділу науково-документного забезпечення
та зберігання фонду,
кандидат педагогічних наук

АКТУАЛЬНІСТЬ, НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ТА ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ

Науково-дослідна робота Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського є важливим засобом оцінки нових проблем і пошуку найбільш ефективних шляхів їх розв'язання на основі проведення теоретичних, методологічних і емпіричних досліджень. Для колективу бібліотеки – це можливість формування наукового світогляду, творчого мислення, індивідуальних здібностей, ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності.

У 2015 році в бібліотеці виконувалося 2 науково-дослідні роботи: «Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України» (фундаментальна) та «Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України» (прикладна).

Актуальність наукових досліджень зумовлена необхідністю розроблення інноваційних підходів щодо формування галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів, способів надання доступу до них відповідно до нової парадигми освіти, а також вдосконалення системи науково-інформаційного забезпечення